

Un incunable català desconegut (Valencia, Palmart, 1487),

per JOSEP M.^a DE MACIÀ.

ENTRE els incunables que són guardats a la BIBLIOTECA DE CATALUNYA,¹ sortosament s'hi ha fet la troballa d'un exemplar de gran valua bibliogràfica que ha romàs ignorat fins ara en les ressenyes de la tipografia catalana del xv^{en} segle.

El Dr. Rubió i Lluch, en la magnífica introducció al seu *Diplomatari català*, féu constar ja la importància d'aquestes investigacions bibliogràfiques «com a instruments d'estudi que més han d'ajudar a construir un dia d'una manera definitiva la història de la nostra literatura»,² i d'una manera semblant s'hi referia el P. A. Lambert en ses *Notes sur divers incunables d'Aragon inédits ou peu connus*,³ expressant-se amb els següents termes, que fem propis, tot esperant que no ajornarà el compliment del seu desig : «Les bibliothèques publiques et privées d'Aragon conservent encore bien des surprises de ce genre. Nous espérons qu'il nous sera permis d'en convaincre de temps en temps le lecteur, en attendant que nous ayons achevé de réunir les éléments du *Catalogue général des incunables des bibliothèques d'Aragon* dont nous souhaitons faire aboutir un jour le projet.»

L'exemplar que tractem avui de donar a conèixer, si bé no constitueix propiament cap obra literària, és, no obstant, digne de la major atenció com a nova mostra de la pulcritud de les edicions quatrecentistes valencianes, condició ja especialment citada pel P. Villanueva⁴ al referir-se a aquell caràcter gòtic *soberbiamente perfilado*, l'elogi del qual es transcriu en la *Tipografía española*,⁵ i que justament féu exclamar a En C. Haebler : «parmi les livres imprimés en Espagne jusqu'en 1500 il y en a qui ne cèdent en rien aux plus belles productions d'Allemagne ou de l'Italie».⁶

1. Dictamen-acord de l'I. d'E. C. proposant a l'Excma. Diputació Provincial de Barcelona l'adquisició de la Biblioteca Aguiló (27 setembre 1907).

2. *Documents per l'història de la cultura catalana mig-aval* (1908). Vol. I, p. IX.

3. *Bulletin Hispanique*, 1910, pp. 1-26.

4. *Viaje literario a las Iglesias de España*, vol. II, p. 115, carta XV.

5. Méndez-Hidalgo, *id.* (1861), p. 38.

6. *Typographie ibérique du XVe siècle* (1902), p. 1.

Aquest desconegut volum conté literalment la sentència donada pel rei En Jaume I, a 4 d'abril de l'any 1268, referent als delmes i primícies del regne de València, i la seva estampació és deguda

Sentència donada per lo rey en Jacme sobre los delmes e primícies del regne de valencia

E neguda cosa sia a
tote homens com nos en jac/
me p la gracia de deu rey **Da**
rago de Mallorques de Va
lencia comte de Barcanona e Durgell e
senyor de mompeller. Guardants lo con/
trast que era entre los honrats bisbe e capi/
tol e els clergues dela ciutat e de **la** de
valencia duna part. E los ríchs homens ca/
uallers ciutadans e altres habitants de a/
qlla mateixa ciutat e el bisbat e l'altra sobre
delmes e primícies sobre ecclesiastichs sagra/
ments. Perço car delmes e primícies son
coses que ultra rao retenir nos poden sens
perill danimes sens voluntat del bisbe/ del
capitol e dels clergues damunt dits de mana/
uen algunes coses sobre les damunt dits co/
ses contra los habitants dela damunt dita

a la instància de l'honorat N'Antoni de Spi, per l'honorable mestre En Llambert Palmart, alemany, el dia 10 de setembre de l'any 1487, l'existència de la qual ha estat completament ignorada, així per En J. E. Serrano Morales,¹ com per En C. Haebler² i, com no és d'estranyar, per N'E. Genovès.³

Tractant-se del prototipògraf d'Espanya,⁴ àdhuc supera en importància aital descobriment, per venir-nos a oferir una nova dada de l'activitat de dit mestre de llibres de empremta, com així se'l nomena, i estampador acuradíssim de tan bells exemplars, com són, entre altres, *Les obres o trobes en lahors de la Sacratíssima Verge Maria* (1474), els *Furs de València* (1482), els dos tractats de l'Eximèniç *Primer i Dotzen llibre del Crestià* (1483 i 1484) i especialment coeditor (1477-1478) de la cèlebre *Biblia*

Fol. 1 de la Sentència donada pel rei En Jacme
(València, Palmart, 1487)

1. *Diccionario de las imprentas que han existido en Valencia* (1898-1899).
2. *Bibliografía ibérica del siglo XV* (1903).
3. *Catàlech descriptiu de les obres impreses en llengua valenciana* (1911-1914).
4. Fins avui no contradiu aquesta atribució la, per altra part, importantíssima *prueba documental* aduïda per En M. Serrano i Sanz: *La Imprenta de Zaragoza es la más antigua de España* (Saragossa, Gasca, 1915), per fer solament referència a una suposada edició anònima (cf. P. A. Lambert: *Les origines de l'imprimerie a Saragosse (1473-85)*, notable contribució a dit estudi, publicada en la *Revista de A. B. y M.*, vol. XXXIII [1915], pp. 29-50), mentre que pertany a En Palmart el primer llibre d'existència indubitable entre els nostres incunables.

Valenciana de fra Bonifaci Ferrer, que ha donat motiu a tantes controvèrsies.*

La rúbrica del volum, copiada en el gravat de l'adjunta plana, és la següent:

SENTENCIA DONADA PER
LO REY | en Jacme sobre los
delmes e primicies del | reg-
ne de valentia.

Hi manca una cap-lletra
indicada al marge, deixant-
hi el blanc d'un espai de
quatre ratlles per ornamen-
tar-la encara, i transcriu el
text, dient:

«[C]ONEGUDA COSA SIA
A | tots homens com nos en
jac | me per la gracia de
deu rey Da | rago, de Mallor-
ques, de Va | lencia, comte de
Barcanona, e Durgell, E |
senyor de mompeller. Guar-
dants lo con | trast que era
entre los honrats bisbe e capi
| tole els clergues de la ciu-
tat e del bisbat de | valencia
duna part. E los richs ho-
mens ca | vellers ciutadans
e altres habitants de a |
quella mateixa ciutat e del
bisbat de l'altra sobre | del-
mes e primicies sobre eccle-
siastichs sagra | ments.» et-
cètera.

Acabant amb el colofó,
que també es reproduïx en
l'adjunt facsímil, i que diu
així:

per la vniuersitat de muruedre. En Guilla-
mo strany/e en Símó vinader per la vniuer-
sitat de algezira. En Sancho dandilla/ en
Arnau vinader per la vniuersitat de Liria.
En Guillem de gerona/e en Berenguer de
clara per la vniuersitat de Denia. En Guil-
lem de verdou/ e en Bernat pallares per la
vniuersitat d'Bandia. E molts daltres pre-
sents. E encara Halbert dalauanya mestre
en leys/ Mestre Hil de lopiyeu artiacha de
terol/ e en Jacme grony ciutada de Barca-
nona. E molts daltres del còsell del senyor
rey.

**Aci feneix la sentència dona-
da per lo rey en Jacme de bona memoria
sobre los delmes e primicies del regne d'va-
lencia. La qual sententia a instantia del bon-
rat en Anthoni de spi laurador e corredor
dorella es fada empremtada en la insigne
ciutat de valencia p Lambert palmart ale-
many. Lo deen día de setembre.**

.Any mil.cccc.lxxxvij.

Colofó de la Sentència donada pel rei En Jacme
(València, Palmart, 1487)

* Després de les recerques d'En Serrano Morales (o. c., pp. 149-163 i 432-455), al present, el millor compendi biogràfic-bibliogràfic d'En Lambert Palmart, és el d'En C. Haebler (oo. cc., pp. 5-10 i 374-375), i referent al darrer dels llibres citats, cf. l'estudi del propi autor *The Valencian Bible of 1478*, contingut en la *Revue Hispanique*, vol. XXI (1909), pp. 371-387; i la monografia d'En L. Tramoyeres Blasco: *La Biblia Valenciana de Bonifacio Ferrer*, publicada en la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, vol. XXI (1909), pp. 234-248.

«ACI FENEIX LA SENTENCIA DONA | *da per lo rey en Jacme de bona memoria* |
sobre los delmes e primicies del regne de va | *lencia. La qual sententia a instantia del*
hon | *rat en Anthoni de spi laurador e corredor* | *dorella es estada empremtada en la*
insigna | *ciutat de valentia per Lambert palmart ale* | *many. Lo deen dia de setem-*
bre. | ANY MIL. CCCC. LXXXVIJ.»

Aquest raríssim exemplar consta solament de vuit folis, restant en blanc el verso de l'octau, sense numeració, signatura, reclam ni registre; estampat a ratlla tirada de la mateixa mida dels corondells dels *Furs de Valencia* (caixa de 114 x 75 mm.), del propi impressor, però amb una imposició completament nova, comptant-se vint-i-dues ratlles per cara, en lletra gòtica de dos tamanys (en la rúbrica i en el colofó), sense la primera inicial del text, estampada en negre damunt paper fort, amb grans marges (174 x 122 mm.), com les altres dues sentències reials que descriu l'Haebler,¹ i també, com aquelles, sense filigrana ni altra marca tipogràfica.²

La rellegadura ha estat recentment obrada en pell per compte de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA.

Aquesta impressió pertany perfectament a la segona època editorial d'En Lambert Palmart, el qual inaugura les estampacions gòtiques amb la *Cosmographia* de Pomponius Mela (1482), amb la qual presenta identitat de tipus,³ constituït per un material tipogràfic que es refeia constantment, donant variació a cada nova obra sortida de la mateixa premsa, no podent-se precisar, per tant, si algú d'ells havia servit ja per a la composició de la citada *Biblia* en llengua catalana, cosa, pel demés, molt possible.

El text és el mateix del contingut en l'esplèndida edició cronològica dels *Furs é ordinations del regne de valencia* (1482), f. CCL (col. II) a f. CCLI (col. I), *copiats... migançant letra, de molt eleta empremta: per lo humil Lambert palmart alamaný*, però amb una imposició, com ja s'ha indicat, del tot nova; així en l'ortografia, com en l'espaiat de les síl·labes, i sobretot en la completa variació de lletres majúscules, i especialment en les abreviatures.

Per acabar de fixar-lo breument, n'hi ha prou amb dir que exactament transcriu la rúbrica XXIIII *De decimes e premicies*, segons l'estampa nova o sistemàtica dels propis furs.⁴

Com ja féu notar En Conrat Haebler, al poc temps d'haver-se introduït l'art tipogràfic a la península ibèrica, va utilitzar-se, com en els altres països, amb preferència per a la difusió dels documents oficials de caràcter jurídic, cosa evidentment provada amb les compilacions de dret civil o canònic, de les quals n'existeixen tantes

1. *Bibliografia*, núms. 623 i 624.

2. Per a la major identitat del present volum, es fa constar que, al marge del f. III r. hi ha una nota manuscrita, i al f. VIII v. el nom d'algún seu possessor.

3. Haebler: *Typographie*, tipus 2 i 3; lám. 2.

4. *Fori Regni Valentiae* (Joannes de Mey, 1547-1548), ff. 128, c. II, a 129 v., c. I. — Cf. Nofre Berthomeu Ginart: *Reportori general y breu sumari dels furs de Valencia* (P. P. Mey, 1608).

edicions del xv^{en} segle; essent d'esmentar que la reproducció de tal sentència hagués estat deguda a instància del pagès N'Antoni de Spi, el qual, sens dubte, volgué facilitar als altres conreadors del camp l'exacte coneixement de les prestacions eclesiàstiques en l'oferta dels delmes i primícies dels fruits de la terra, resoltes de conformitat amb una disposició legislativa encara vigent en aquella època,* amb l'aventatge d'esser divulgada per la premsa.

* Cf. Pere Hieroni Tاراونا : *Institucions dels furs i privilegis del regne de Valencia* (P. de Guete, 1580). Dels delmes, llibre I, títol XIII.